

YU ISSN 0027-8084

UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXVIII/1—2

БЕОГРАД

1988.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXVIII (нова серија)

Св. 1—2 (1988)

САДРЖАЈ

О отвореним друштвеним проблемима нашег језика (ОЦЕНЕ СА СТРУЧНОГ САСТАНКА ИНСТИТУТА ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК) . . .	3
Потреба заштите ћирилице (НАУЧНО ВЕЋЕ ИНСТИТУТА ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК)	8
Обликовање инструментала једнине у именичкој трећој деκлинацији (ВЛАДИМИР ГУДКОВ)	11
Гласовна структура риме и њена функција у поезији Бранка Миљковића (МИЛОСАВ ЧАРКИЋ)	25
Аугментативи са суфиксима <i>-ина</i> , <i>-етина</i> , <i>-урина</i> у Вуковом речнику (МАРИЈАНА КИРШОВА)	42
Контекст и типови лексичке хомонимности (ДАНКО ШИПКА)	55

Језичка култура

Прилози допуњавању и осавремењавању наше правописне нормe (III) (ГРУПА АУТОРА)	60
Трансфонемизација српскохрватске антропонимије (ИГОР ГОСТЛ)	89
Још о прилагођавању енглеских и италијанских имена (МИТАР ПЕШИКАН)	102

ПОТРЕБА ЗАШТИТЕ ЋИРИЛИЦЕ

Као треће европско писмо — поред грчког и латинског, као хиљадугодишњи основ националне културе низа словенских народа, ћирилица заузима важно место у културним тековинама човечанства. У Југославији је она темељ културног наслеђа и језичке културе народâ Србије, Црне Горе и Македоније, а поред тога и значајан елемент културне традиције не само у Босни и Херцеговини него и у Хрватској. Посебно за српски народ, за све његове огранке без обзира на то у којој републици живе, ћирилица је основ и темељац језичког и културног бића и идентитета.

Стекавши висок степен функционалне и графичке подесности већ у доба свога настанка, у исходу дела Ћирила и Методија и њихових ученика, ћирилица се и касније успешно прилагођавала развоју словенских језика и захтевима савремене цивилизације. Код нас је у Вуковој реализацији потпуно прилагођена потребама данашњег српскохрватског књижевног језика, те представља азбуку која у функционалној подесности не уступа ниједном светском писму.

Имамо, дакле, све разлоге да и данас, пет векова након појаве ћирилске штампане књиге, у ћириличком писму гледамо не привремену историјску појаву, него трајну основу народне културе, с којом треба у пуној мери рачунати и у данашње доба технолошке револуције и у програмима за наредна столећа. Одрицање од ћирилице значило би тежак културни лом далекосежних последица, разарање историјског и културног континуитета, отуђење од драгоценог културног наслеђа, од основе и корена наше народне културе.

Упркос свим овим разлозима, ћирилица је данас у непосредној опасности да се сведе на другоразредно, повремено или пригодно писмо. Пресудан утицај на то има однос према њој и пракса у СР Србији, посебно у културном животу Београда. Из основне и средње школе данас излазе поколења која имају још само пасивну, читалачку привикнутост на ћирилицу, а њихово лично, ручно писмо по правилу је латиничко, што се преноси и на употребу писаће

машине. Све више се то одражава и на штампану реч, јер у гласилима и публикацијама првенствено усмереним ка младим читаоцима — од енигматске и забавне штампе до рачунарства — латиница већ има практични монопол.

Посебну опасност за будућност ћирилице чини то што се вештачки ствара утисак да је она прикладна само за ниже ступњеве образовања или као „народско“ писмо, а да јој нема места у егзактним струкама и делатностима, типичним за цивилизацију на преласку у треће хиљадугодиште наше ере. У излогу „Техничке књиге“, на пример, ни сваки десети наслов није ћирилички, а слично стање наћи ћемо практично у сваком излогу и попису стручне књиге из егзактних дисциплина. То је резултат надрикултурног вредновања писама, које се стручно може оценити само као заблуда, јер је ћирилица по својим функционалним квалитетима и могућностима потпуно способна да се укључује у све видове примене писма, докле год буду постојали посебни језици и посебне језичке културе.

*

Процес потискивања и запуштања ћирилице толико је далеко одмакао да га можемо зауставити и вратити ћирилици равноправно место само ангажовањем и старањем и просвете и других друштвених и културних делатности које утичу на писану реч. У том циљу у нашој републици биле би неопходне пре свега ове мере:

(1) У основној школи и свим видовима и смеровима средњег образовања програми треба да буду тако подешени и спровођени да ученик који излази из школе у просеку не буде мање привикнут на ћирилицу него на латиницу — ни пасивно, као читалац, ни у активној личној употреби писма, тј. у ручном и машинском писању, као и у употреби рачунарске технике. То није задатак само предметне наставе српскохрватског језика, него школе у целини.

(2) И у високом школству, и то не само у хуманистичким него и у свим егзактним струкама, не би требало да буде ниједне гране и смера где би ћирилица била истиснута или сведена на ређу или спорадичну употребу. Она треба да буде равноправно примењена у уџбеницима и приручницима и у самом наставном процесу и раду студената и наставника.

(3) Равноправна употреба ћирилице треба да буде обавеза свих видова издавачке делатности, а посебно оних који су намењени првенствено младим читаоцима.

(4) Сви типови писаћих машина и сви видови савремене штампарске технике треба да буду и у ћирилици једнако доступни као и у латиници. Потпуна оспособљеност за штампање ћирилице у

свим техникама треба да буде обавеза сваке штампарије. За низ струка и делатности потребно је да графичка техника буде оспособљена и за стару, предвуковску ћирилицу.

(5) Као моћно средство деловања на навике гледалаца и њихов однос према писму, телевизија треба равноправно да примењује ћирилицу, укључујући и титловање филмова, које може имати највећи образовни утицај.

(6) Заједничким старањем филолога и других професионалних радника, међу њима посебно стручњака за програме ликовног образовања, треба обезбедити да се у настави писане ћирилице примењују прави, аутентични словни облици и да се отклоне поједини деформисани и непогођени ликови слова који се јављају у неким приручницима. Како у данашњој школи у старијим разредима више нема наставе лепог писања (краснописа, калиграфије), а и даље постоје (чак су и нарасле) потребе за лепо и разговетно уобличеним ручним писмом, као натписним, плакатним и нарочито техничким — потребно је у школама посвећивати пажњу и овом виду писма и унапређивати његово обликовање. Ово се односи првенствено на ћирилицу, јер у латиници постоје стабилизирани узорци, ослоњени на међународну праксу, док у ћирилици тек треба критички размотрити постојеће узорке и пробрати облике слова који ће најбоље одговорити намени.

*

Без широке ангажованости низа најутицајнијих друштвених тела и установа, без систематских мера усмерених на очување ћирилице и без истрајности у њиховом спровођењу процес потискивања ћирилице не само да ће се наставити него ће се, са сменом поколења, по свој прилици и убрзати. Крајње је време да то зауставимо, организованим напором нашег друштва. Наше хиљадугодишње писмо свакако заслужује тај напор, и по својим квалитетима и по свом значају за народну културу.

Усвојено на састанку Научног већа Института за српскохрватски језик 6. IV 1988. године.